ŠIMON, František – BALEGOVÁ, Jana: *Matej Bel: O banskobystrických medených vodách*. Košice : UPJŠ, 2024. 144 s. ISBN 978-80-574-0286-2

DOI: https://doi.org/10.24040/ahn.2026.29.01.179-180

Predmetom vedeckej monografie profesora Šimona a docentky Balegovej z Katedry klasickej filológie Šafárikovej univerzity v Košiciach je menej známy spis Mateja Bela menom *Observatio historico-physica de aquis Neosoliensium aeratis, vulgo Cement-Waszer dictis, ferrum aere permutantibus* opisujúci chemický proces cementácie, teda zdanlivej premeny železa na meď, ku ktorému dochádzalo Španej Doline neďaleko Banskej Bystrice. Uhorský osvietenec v ňom po prvýkrát na základe autopsie a vedeckých faktov racionálne vysvetlil prírodný jav, ktorý bol mnohými európskymi vzdelancami zaoberajúcimi sa hutníctvom a alchýmiou dlhodobo považovaný za dôkaz možnosti tzv. transmutácie či premeny kovov.

V prvej kapitole sa dočítame o Belovej spolupráci s britskou učenou spoločnosťou, tzv. *Royal Society*, v spisoch ktorej bolo dané dielo roku 1741 po prvýkrát publikované, ako aj o neskorších vydaniach diela v latinskom, anglickom, nemeckom a maďarskom jazyku. Druhá kapitola podrobne mapuje výskyt zmienok o uhorských cementačných vodách v odbornej literatúre od 15. do 18. storočia. Stretneme sa tu s menami svetoznámych vzdelancov, akými boli Mikuláš Kuzanský, Paracelsus, Georgius Agricola či Isaac Newton. Tretia kapitola porovnáva zmienky o cementačných vodách naprieč Belovým vlastným dielom, a to vo vyššie uvedenom spise, v jeho slávnych Notíciách a tzv. Prodrome, teda akomsi úvode do Notícií. Štvrtá kapitola sa zase venuje nemeckej verzii Belovho spisu známej pod menom *Von dem Zement-Wasser und Zement-Kupfer* dochovanej v jeho literárnej pozostalosti. Snaží sa o identifikáciu jeho autorov a Belových nemeckých spolupracovníkov porovnávajúc jej obsah s obsahom Belovej vlastnej latinskej správy. Nasleduje filologický preklad celého Belovho spisu do slovenčiny. Jazyk prekladu je prirodzený a zrozumiteľný. Úspešne napodobňuje odborný prejav originálu. Vďaka dvojjazyčnej podobe publikácie si môže čitateľ jeho presnosť overiť porovnaním so zrkadlovo umiestneným latinským textom originálu.

Publikácia je riadne vybavená všetkými náležitosťami vrátane zodpovedajúceho poznámkového aparátu, menného registra, trojjazyčného resumé, ako aj bohatej obrazovej prílohy obsahujúcej fotokópie skúmaného Belovho spisu v dobovom latinskom, nemeckom a anglickom vydaní. Autori publikácie pracujú s početnou súdobou aj modernou litera-

túrou v latinskom, nemeckom, maďarskom, českom a slovenskom jazyku, tematicky pokrývajúcou všetky relevantné bádateľské oblasti od dejín vedy a techniky, cez prírodovedu, medicínu až po dobovú tvorbu cestopisnú.

Kniha má len niekoľko drobných nedostatkov. Nie je celkom zrejmé, či sú hornouhorské cementačné vody európskou raritou, alebo ide o pomerne bežný prírodný úkaz. Keďže ide o publikáciu klasických filológov, mohlo tiež padnúť pár slov o štylistike Belovho spisu. Vysvetlivky k spisu a jeho prekladu mohli byť uvedené v poznámkach pod čiarou, ako je to vo zvyšku knihy, nie až na jeho konci. Citáty z diel dobových autorov mohli byť uvedené aj v pôvodnom latinskom znení, nielen v slovenskom preklade.

Ako celok je však publikácia profesora Šimona a docentky Balegovej poctivou vedeckou monografiou, ktorá zasadzuje Belovu osobnosť a vedeckú činnosť do medzinárodného kontextu, a umožňuje nám po prvýkrát si prečítať jeho menej známe vedecké dielo nielen v origináli, ale aj v spoľahlivom filologickom preklade.

Viktor Wintner